

УДК 394(477):[316.7+303.4]

DOI <https://doi.org/10.15407/nte2019.06.048>**ГОРОВА ВІТАЛІНА**

кандидат історичних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу «Український етнологічний центр» ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України

GOROVA VITALINA

a Ph.D. in History, an associate professor, a senior research fellow at the NASU M. Rylskiy IASFE *Ukrainian Ethnological Centre* Department.

Горова, В. (2019) Проблеми соціокультурного розвитку об'єднаних громад в Україні: сучасний стан і перспективи досліджень. *Народна творчість та етнологія*, 6 (382), 48–57.

Gorova, V. (2019) Problems of Socio-Cultural Development of Amalgamated Communities in Ukraine: Current State and the Research Prospects. *Folk Art and Ethnology*, 6 (382), 48–57.

ПРОБЛЕМИ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Анотація / Abstract

Стаття присвячена аналізу сучасного стану наукових досліджень проблем соціокультурного поступу об'єднаних громад в Україні. Використовуючи проблемно-тематичний підхід, розглянуто праці, які висвітлюють можливості та успішні ефекти європейського досвіду у сприянні соціокультурного розвитку громади. З'ясовано основні напрями, у яких акумулюються напрацювання дослідників за останні п'ять років проходження реформи децентралізації, що допомогло виокремити основні елементи формування ефективної системи місцевого самоуправління. Закцентовано увагу на міждисциплінарному підході в наявному доробку вітчизняних дослідників щодо європейських практик розкриття етнокультурного і туристичного потенціалу громади, створення інститутів самоорганізації мешканців щодо вирішення поставленої проблеми. Описано можливості й перспективи, із врахуванням позитивного зарубіжного та історичного вітчизняного досвіду, застосування подібних механізмів та інструментів у закладенні економічних підвалин для успішного соціокультурного буття українських громад.

Ключові слова: громада, самоорганізація, соціокультурний розвиток, співпраця, краудфандинг, креативні клас-тери, сквоти, бренд території.

The article is dedicated to the analysis of the current state of scientific researches of problems of socio-cultural progress of united communities in Ukraine. The problematic-thematic approach is used to consider the works, where the opportunities and successful effects of European experience in the promotion of the socio-cultural development of the community are described. The main trends, accumulating the researchers works for the last five years of the decentralization reform, are ascertained. It has helped to identify the basic elements of the formation of the local self-government effective system.

Attention is paid to the interdisciplinary approach in the available works of Ukrainian researchers concerning European practices of consideration of ethno-cultural and tourist potential of the community, creation of institutions of residents'

self-organization to solve the existing problem. Possibilities and perspectives are described, taking into account positive foreign and historical domestic experience, use of similar mechanisms and instruments in the laying economic foundations for successful socio-cultural existence of Ukrainian communities.

Keywords: community, self-organization, socio-cultural development, cooperation, crowdfunding, creative clusters, squats, brand of the territory.

Реалії сучасних процесів реформування в Україні вимагають залучення всіх наявних ресурсів. Задля їх утілення важливе значення має розкриття людського потенціалу на місцях. Передусім це стосується активності та ініціативності громадян, які мають стати рушіями позитивних змін. Особливий дослідницький фокус у цьому контексті має реформа децентралізації, що набула останніми роками широкого суспільного розголосу серед різних верств населення, маючи при цьому як своїх прихильників (реалізаторів), так і противників.

Один із вагомих напрямів цієї реформи – соціокультурний вимір, осердям якого є формування культурної політики на основі залучення місцевих ресурсів та ініціатив. Утім, як показує практика провадження децентралізації в Україні, цей процес є вельми складним з огляду хоча б на теоретичні проблеми, що виникають у процесі концептуалізації напряму культурної діяльності громад, аспектів використання етнокультурної традиції, залучення якомога ширшого загалу представників об'єднаної громади, співробітництва між окремими об'єднаними територіальними громадами тощо.

Реформа децентралізації дала підґрунтя для нових, часом прогресивних, а інколи просто описових (констатуючих) думок як серед дослідників, так і реалізаторів на практичному рівні багатьох процесів. Вони шукають відповіді на запитання щодо можливостей покращення системи місцевого самоврядування: через удосконалення законодавчої бази, прийняття вдалих управлінських рішень, підвищення рівня соціальної комунікації, залучення найефективніших історичних чи природних ресурсів громади тощо. Дослідження проблем розвитку територіальної організації влади на місцях стали топовою

темою серед науковців. Сприяє їхньої активізації й поява нових можливостей за фінансової підтримки міжнародних проектів розвитку системи управління на регіональному рівні. З огляду на п'ятиріччя відтоді, як запущено реформу децентралізації та напрацьовано масив праць, нині є актуальним попереднє осмислення цих матеріалів, виокремлення дослідницьких візій, кола проблем. Окремої уваги потребує питання розвитку місцевого етнокультурного потенціалу громади, відродження та підтримки культурних традицій території. Цей напрям потребує глибшого вивчення, оскільки наявні дослідження є нечисленними.

Насамперед варто зосередити увагу на візіях і міркуваннях дослідників щодо термінологічного апарату як однієї з проблем утілення реформи децентралізації, базових механізмів та напрямів роботи сучасних об'єднаних територіальних громад у галузі культури. Вироблення єдиного підходу до основних понять, зокрема, терміна «громада», є як ніколи на часі, адже це може дати єдиний концептуальний ключ реалізації місцевих задумів окресленої реформи, первинних аспектів бачення загальноукраїнської концепції соціокультурного поступу українських громад. Термін «громада», базуючись на думках різних дослідників, можна розглядати у двох площинах. З одного боку – це спільнота, яка формується на засадах співучасті, співпраці, взаємності та характеризується міцними соціальними (громадськими) зв'язками, географічною близькістю, має спільну мету. З другого боку, в умовах глобального розвитку сучасного суспільства поняття громада не обмежується лише географічними межами, а є добровільним об'єднанням людей, які мають спільні цінності [7]. Підтверджує таке тлумачення й А. Ткачук. За його слова-

ми: «Громада – це спільнота людей, котрі усвідомлюють себе громадянами-членами такої громади на основі спільних цінностей, традицій, ритуалів і консенсусного бачення майбутнього своєї спільноти» [20, с. 9]. Для нашого дослідження влучним є сформульоване В. Звонарем тлумачення терміна «громада» у широкому сенсі «як соціальної групи (не обов'язково урбанізованої), у межах якої люди об'єднані територіальною, історичною, культурною й економічною спільністю». Посилаючись на міжнародний досвід, В. Звонар також дав визначення і характеристику специфічному соціальному явищу «smart-громада» (розумна громада) як соціально-економічного феномену [13, с. 79].

Вивченню процесу утворення об'єднаних територіальних громад, який відбувається зараз в Україні, присвячена значна кількість праць вітчизняних науковців. Оскільки в межах публікації охопити весь існуючий масив літератури з проблеми дослідження неможливо, подаємо той обсяг наукових надбань, який дав можливість насамперед відобразити проблему розвитку об'єднаних громад в Україні у контексті міждисциплінарного підходу. У свою чергу це допоможе визначити механізми в етнології і дасть розуміння, як рухатися далі в цій площині. З огляду на це запропоновано розділити наукові студії (напрацювання дослідників за останні п'ять років проходження реформи децентралізації) за проблемно-тематичним критерієм, виділивши спеціальні дослідження, які стосуються: питань державного управління і місцевого самоврядування; соціально-демографічних аспектів розвитку громади; філософського осмислення принципу самоуправління в суспільстві; природно-ресурсного потенціалу громади; розвитку культурних традицій малої території; налагодження механізмів громадської участі в управлінні на місцевому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблем формування й розвитку об'єднаних громад в Україні показав, що суттєву їх частину становлять праці, у яких розгляда-

ється реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні переважно зі соціально-економічного (зокрема, це стосується фінансового забезпечення місцевого самоврядування), управлінського та демографічного аспектів. Серед досліджень з проблем державного управління та місцевого самоврядування важливими є праці про форми і механізми взаємодії органів державної влади з громадськістю, що впливатиме і на подальші зміни у соціокультурному плані. Зокрема, у статті О. Висоцької подано шляхи вдосконалення діалогу органів влади і громадськості на регіональному рівні [3]. Ґрунтовно аналізує теоретичні та методологічні засади реалізації реформи системи державного управління та самоврядування в Україні С. Романюк. У своїй статті він обґрунтовує переваги і ризики при запровадженні децентралізації [17]. Г. Коваленко, М. Дяченко, І. Чукіна окреслюють основні проблеми місцевого самоврядування, які потребують змін, і які є базовими для подальших реформ у соціокультурному розрізі. Насамперед це стосується потреби зламати систему надмірної централізації влади, наслідком якої є високий рівень корупції, низький рівень управлінських рішень та неузгодженість політики розвитку і реалізації інтересів громад; посилення матеріально-фінансової бази територіальних громад, що є причиною низької якості публічних послуг, зношеності мереж і створення ризиків виникнення різних техногенних катастроф; вирішення проблеми подрібненості адміністративно-територіальних одиниць, наслідком якої є низький рівень професіоналізму посадових осіб місцевого самоврядування, зникнення сіл [14].

У кожної громади є свої особливості, які стосуються демографічного, професійного, освітнього та гендерного складу, що дає окреме поле для досліджень соціально-демографічної ситуації в об'єднаній громаді. Зокрема, Т. Заяць у статті розглядає можливі сценарії розвитку сільських поселень в умовах децентралізації управління, їх вплив

на організацію життєдіяльності сільських громад, сформований потенціал до саморозвитку. Визначено ризики і загрози на шляху розвитку сільських поселень в умовах об'єднання сільських територіальних громад і здійснення процесів децентралізації управління, одним з яких є швидка втрата основного ресурсу сільських поселень – людського потенціалу та поширення бідності. Розкривається низький рівень українського фермерства, на відміну від європейських країн, де воно є основною ланкою сільського бізнесу та підтримується державою. Також у статті наголошується на скороченні мережі освітніх закладів у селах з малочисельністю населення. Невирішеною проблемою залишається зайнятість сільської молоді, яка вимушена у пошуках вищого рівня життя і можливості професійної реалізації їхати в міста [11]. Ключові складові територіально-просторової політики розвитку сільських поселень країн-членів Європейського Союзу розкриває у статті В. Жаховська [10].

Аналізуючи напрацювання дослідників з проблеми територіальної організації влади в Україні за принципом децентралізації, виявляємо присутнє з їхнього боку зацікавлення у філософському осмисленні принципу самоуправління в суспільстві. Дослідження В. Воронкової присвячене вивченню синергетично-рефлексивної моделі самоуправлінського суспільства [5; 6]. Соціально-філософський дискурс процесів децентралізації державної влади в Україні проводиться у статті О. Звереві [12]. Запропонована синергетично-рефлексивна модель представляє суспільство як систему, що здатна до самоорганізації та саморозвитку. Роль держави в такому суспільстві зводиться до необхідності гарантувати безпеку і встановити певні обмеження (у вигляді законів і правил). Взаємодіючи із зовнішнім середовищем, система як сукупність взаємопов'язаних елементів, які працюють для досягнення спільної мети, функціонує таким чином: отримуючи матеріальні, людські, інформаційні ресурси ззовні, вона змінює їх, створює нові про-

дукти і послуги, повертає в оточуюче середовище. Важливим є створення сприятливих умов та певної свободи для розвитку і підвищення якісного стану кожної з підсистем, що уможливить максимальне застосування самоорганізуючого потенціалу [6, с. 20; 12, с. 247–248].

У контексті нашого дослідження варто зробити акцент на використанні природних ресурсів, якими володіє та чи інша громада як важливим фактором успішного розвитку нової територіальної одиниці. У статті М. Хвесика та А. Сундука «У грі чи поза грою? Природні ресурси і місцеві громади» висвітлюється проблема становлення і розвитку місцевих громад з точки зору володіння місцевою спільнотою природними ресурсами, які є необхідним елементом її розвитку. На думку авторів, природні ресурси є активом ринкової економіки, і якщо правильно їх використовувати, то можна залучити у свій бік фінансові потоки. Природно-ресурсний потенціал варто розглядати як територіальний стимул для розвитку, що здатний стати катализатором місцевої переваги з подальшою трансформацією у фактори розвитку. Цінним для нашого огляду є наведений європейський досвід, де успішні громади проводять діяльність, застосовуючи природні ресурси. На прикладі Польщі, де діяльність гмін базується саме на використанні природних ресурсів (покладів бурого вугілля у гміні Клецов Лодзинського воєводства; фруктового кластера гміни Ополе-Любельське; розвитку аквакультури, розведенню риби, відновленню ставків і розвитку інфраструктури для відпочинку). Важливо знайти «родзинку» місцевості, що буде перевагою й уможливить розширення інших видів діяльності. Дослідники відзначають потенціал природних ресурсів України, які так само можуть стати задіяними у становленні та розвитку місцевих громад (видобування торфу, розвиток екотуризму тощо) [22].

Розглянемо розвідки українських учених, де висвітлюються можливі механізми

розвитку культурних традицій території громади, а також звучать рекомендації, які часто базуються на зарубіжному досвіді, щодо втілення їх на практиці. З огляду на це, варто назвати працю І. Бовсунівської та О. Бутник «Децентралізація в сфері культури: досвід ефективної реформи європейських країн для України», у якій змальовуються успішні моделі культурної інфраструктури в країнах Європи (Франції, Данії, Амстердама, Німеччини, Великобританії, Швеції, Швейцарії). Корисними для вивчення є можливості запозичення для України європейського досвіду елементів децентралізації у сфері культури. У праці застосовано дані зі Звіту експертів Ради Європи «Огляд культурної політики України» (13–15 березня 2017 р.). Посилаючись на Концепцію «Децентралізація: сектор Культура» (2017 р.), автори статті зауважують на недостатній увазі в межах реформи децентралізації, яка триває з 2014 року, до розвитку сфери культури. Вони приводять статистичні дані, які свідчать про зменшення кількості закладів культури, зокрема театрів, музеїв та їх відвідувачів. З огляду на це, сьогодні нагальним питанням, яке потребує вирішення, є проблема локальних закладів культури. У праці йде мова про потребу проведення окремого напрямку діяльності держави – «децентралізація культури». Культурну сферу дослідники розглядають крізь призму трьох її складових: «ресурсної (ресурси, які витрачаються на організацію культурних послуг), географічної (розташування закладів культури), адміністративної (адміністрації, які керують організацією культурних заходів)». Автори дослідження аналізують поняття «бренд території»: яким чином він формується і яке має значення на місцевому рівні. Саме об'єкти культурної спадщини є необхідним ресурсом для формування бренду (іміджу) території. Зауважується на тому, що в Західній Європі місцева влада надає великого значення подіям і заходам, які приваблюють туристів, що, з одного боку, розкриває етнокультурні надбання регіону,

а з другого, – стає джерелом прибутків та інвестицій. Однак стратегія розвитку території за таким принципом підходить лише для тих місцевостей, які володіють визначними історичними місцями і пам'ятками (фортецями, замками, музеями тощо) [1, с. 81]. На рахунок можливості втілення в українську практику європейських новацій у сфері культури, звернемо увагу на частині публікації, що стосується створення креативних кластерів як певного середовища, чи то будівлі, заводу, технопарку, яке об'єднує організації та підприємства культурної сфери розмаїтих напрямів. Унаслідок поєднання багатьох форм культурного підприємництва (театр, мода, дизайн, музика) такі кластери стають місцями інновацій та креативу [15]. Також на прикладах дізнаємося про розвиток в європейських країнах креативної індустрії. Місцева влада підтримує створення так званих сквотів – використання порожніх будинків громадянами або спільнотами, які працюють в індустрії креативу та розробки нових цифрових технологій (Амстердам). Створення подібних арт-резиденцій в Україні дало б можливість змінити її культурне поле, заохотити художні практики, розвинути арт-ринок. Сектор візуальних мистецтв, який все ще займає лідерські позиції на європейській креативній арені й об'єднує музеї, ремесла та сувенірну індустрію, значною мірою пов'язаний із розвитком культурного туризму. Також у статті йде мова про різні види заохочень з боку місцевої влади у вигляді надання можливості безкоштовно проживати: особам, залученим до організації культурних фестивалів (Німеччина, Франція), художникам у місцевості, де вони планують працювати (Нідерланди, Данія). Автор наголошує, що такі привілеї та вигоди для осіб культурної сфери допоможуть змінити вигляд і становище депресивних забутих територій, поліпшити умови життя несприятливих районів, підвищити рівень участі громади в організації їх культурного життя. Важливим для розвитку сфери культури є її фінансуван-

ня. У європейських країнах активно впроваджується нова форма отримання фінансових ресурсів – краудфандинг (фінансування громадою), що є способом співпраці людей заради досягнення спільної мети, у процесі якого відбувається об'єднання ресурсів для підтримки діяльності інших людей чи організацій [1, с. 82]. Прикладом краудфандингу в Україні є створення онлайн-майданчика «Спільнокошт», яке дозволяє колективними зусиллями здійснювати онлайн-фінансування різних проектів [2].

Перспективи розвитку етнокультурного потенціалу громади крізь призму можливостей активного залучення її внутрішніх ресурсів розглядаються у праці А. Ткачука і М. Дацишина. Дослідниками проаналізовано європейські практики ефективної розбудови громади відносно місцевих реалій. Цей проект розроблено за сприяння Програми Ради Європи «Децентралізація і територіальна консолідація в Україні» у рамках запровадження проекту «Підтримка розвитку об'єднаних територіальних громад у Хмельницькій області». Автори вбачають важливий ресурс розвитку громади в соціальному капіталі спільноти, тобто її людських ресурсах. Це молодь (з дитячих років), люди похилого віку (залучення до передачі досвіду молодому поколінню допоможе забезпечити їхню зайнятість), місцеві творчі особистості, громадські активісти, релігійні громади, громадські неурядові організації. Успішному і сталому розвитку громади сприяє присутність місцевого патріотизму і самоідентифікації мешканців з громадою усіх її населених пунктів. У праці цілком слушно наголошується на потребі пошуку подій, символів, які в майбутньому стануть чинниками для об'єднання окремих соціальних груп і громади загалом. Підтвердженням цього є світова практика культивування місцевого патріотизму. Важливим ресурсом для розвитку культурних традицій громади є використання місцевих унікальностей, таких, як регіональні національні страви, що демонструють «традиції місцевого смаку»,

які можуть бути «візитівкою» громади; пам'ятки природи місцевого значення, наприклад, тисячолітні дуби тощо [20, с. 51–52, 63–64]. Так само цінним є наведений у праці спосіб налагодження партнерських відносин у вигляді шведської форми партнерства, що передбачає створення для дорослих «гуртків за інтересами». Через діяльність курсів, гуртків, культурних заходів у школах для навчання дорослих і навчальних об'єднань реалізується шведська народна освіта, яка є неформальною частиною системи навчання, до якої щорічно долучаються кілька мільйонів шведів [20, с. 59]. Окремо авторами охарактеризовано зовнішні ресурси громади. Вони наголошують на потребі формування інформаційного простору територіальної спільноти, вважаючи, цілком виправдано, інформацію головним ресурсом: «комунікація є ключем до розбудови соціального капіталу громади» [20, с. 91–92]. До зовнішніх ресурсів також відносяться приватні та бюджетні інвестиції, міжнародна допомога (гранти), земляки-емігранти. Підтримка контактів з останніми може вилитися в додаткові можливості у просуванні інтересів громади. Доволі вдало по тексту зроблено вставки, де співставляється європейський досвід щодо проведення реформи децентралізації. Наприклад, в Італії, де історичні прообрази громадянського суспільства (автономні університети, церковні братства, цехи) стали суттєвими важелями успішного проведення реформи на півночі країни, на відміну від її південної частини, яка не володіла такими історичними нормами поведінки в суспільстві та для якої була притаманна традиція монопольної влади [20, с. 20]. Посилаючись на думку Роберта Девіда Патнема (американського політолога), дослідники відзначають, що успіх чи невдача реформи залежить від минулого народу. А чинник минулого проявляється через соціальний капітал. Це «норми поведінки, які формувалися впродовж тривалого часу і для майбутнього суспільства він є важливішим за реальний (грошовий) капітал. У його основі лежить наявність чи

відсутність анонімної довіри, тобто довіри до інституцій, а не тільки до родичів чи друзів» [20, с. 21; 22].

Варто зауважити, що в Європі у плануванні простору активно застосовують принцип ревіталізації, що означає відновлення, повернення життя. Зокрема, у реконструкції площ, перетворенні індустріальних районів на житлові квартали тощо. Наприклад, у статті І. Стасюк, опублікованій в інтернет-виданні «Хмарочос», описана практика, за ініціативи муніципалітету міста Уппсала (Швеція), оновлення площі за рахунок створення на ній довгої 65-метрової лави, що сприяло підсиленню функції площі як місця для зустрічей та спільного дозвілля [19]. Маємо зразок такої ревіталізації і в Україні – на прикладі дитячої бібліотеки. «Простір повинен жити» – це нові лозунги, які поширюються в публічній сфері. У Києві, на базі традиційних бібліотек відкриваються оновлені заклади зі сучасно оформленими зонами діяльності – так звані бібліохаби. Бібліотечний заклад є громадським простором, який має потенціал об'єднувати людей. Погоджуємося з І. Лиховид, авторкою статті, опублікованою в газеті «День», яка зазначає, що «завданням бібліотеки є збирати людей». Такий простір має жити і розвиватися по-новому. Зазвичай реконструкція комунальних (бібліотечних) закладів координується громадськими організаціями, які активно комунікують між місцевою владою і приватними спонсорами [16]. Схожі погляди відображені у статті І. Бовсунівської та О. Бутник, де авторами обґрунтовується необхідність проведення ревіталізації бібліотек і будинків культури (у містах, містечках, селах), що має супроводжуватися їхнім перетворенням на багатофункціональні культурні центри для дозвілля співмешканців [1, с. 81]. Нині з боку центральної влади звучать ініціативи, які стосуються збереження бібліотечної системи в селах, не говорячи поки про їхню реконструкцію, хоча це питання теж є важливим з точки зору формування оновленої бібліотечної системи на місцях. Зокрема, розроблено проект поста-

нови «Про затвердження Державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні», розробниками якого стали фахівці Міністерства культури України. У документі йдеться про необхідність функціонування в об'єднаних територіальних громадах публічної бібліотеки з розрахунку одна бібліотека на 500–800 осіб за умови, що відстань між бібліотеками не перевищуватиме 3 км. Положення зазначеного нормативного акта передбачають можливості регулювати потреби громади на отримання бібліотечних послуг і дозволяють зберегти мережу публічних бібліотек [8].

Важливими для вивчення є аспекти, пов'язані з розвитком механізмів громадської участі в управлінні на місцевому рівні, які успішно працюють у країнах Європи. Так, у монографії «Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти» за загальною редакцією С. Серьогіна та Ю. Шарова підсумовується європейський досвід щодо місцевого самоврядування й децентралізації влади. Розглядаються новітні форми участі громадян в управлінні, аналізується роль територіальних громад у наданні публічних послуг [21]. Підходи і вимоги щодо забезпечення діяльності інститутів самоорганізації населення, які застосовуються у країнах Європи і впровадження європейських практик у діяльність органів публічного управління і адміністрування України подаються у статті Т. Серьогіної [18].

Іншою колективною ґрунтовною працею, де розкривається процес децентралізації влади у країнах Європи є «Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України». Це дослідження реалізовано в рамках швейцарсько-українського проекту «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO» [9]. Автором другої частини цієї праці про місцеве самоврядування відповідно до швейцарської традиції є Ніколь Топпервін – доктор права, провідний експерт-консультант незалежної кон-

салтингової компанії *Ximpulse*, що спеціалізується на питаннях державного устрою та управління, правах людини. Вартий уваги розділ книги «Народ Швейцарії: громадська участь на місцевому рівні», в якій відзначається високий рівень безпосередньої участі громадян у прийнятті рішень на місцях. Така реальність зумовлена постійною загрозою ініціювання громадянами референдуму проти міських проєктів. Про високий рівень участі у процесах планування зазначає і Філіп Кабане – міський планувальник зі Швейцарії, який в опублікованому інтерв'ю О. Возняка розповів про особливості швейцарського міського планування і роль громад у процесах трансформації територій. Зокрема, він наголошує: «Громада завжди займає центральне місце у процесах планування» [4].

Отже, реформа децентралізації є одним із наріжних «каменів» сучасних реформ в Україні, що, безумовно, актуалізує вивчення її теоретичного підґрунтя. Наразі дослідницьке поле перебуває у фокусі множинності поглядів та ідей. Нині бачимо тенденції їх уніфікації, що дає можливість припускати вироблення базової концепції розвитку соціокультурного поступу українських громад. Зробивши першу спробу узагальнення досліджень щодо вивчення вітчизняними вченими проблеми соціокультурного розвитку громади в контексті досвіду європейських країн, зауважено наявний факт недостатнього висвітлення можливостей культурного аспекту для розвитку громад в Україні, натомість більшість праць розкривають соціально-економічні та демографічні особливості локального розвитку територіальної одиниці. Перші кроки, зроблені в бік осмислення напрацювань за останні п'ять років проходження реформи децентралізації (на базі аналізу двох десятків монографічних видань), допомогли з'ясувати вироблені дослідницькі напрями: розгляд та вдосконалення понятійного апарату дослідження проблеми; ефективно використання ресурсів громади через залучення її людського, природного й історичного потенціалу; створення інформацій-

ного простору територіальної спільноти, що сприятиме підвищенню рівня соціальної комунікації; розкриття етнокультурного і туристичного потенціалу громади в контексті європейського досвіду; побудова ефективної системи самоорганізації населення. Питання щодо підвищення рівня громадської активності та самоорганізації мешканців населеного пункту потребує подальшого наукового опрацювання і доповнення. Розвиток сусідства є важливим підґрунтям для розвитку сфери культури, у межах чого заохочуватиметься така громадська ініціатива, як створення кооперативів, інтернет-ресурсів, використання нових форм фінансування культурної сфери громади тощо. Виокремлено основні елементи формування ефективної системи місцевого самоуправління, що в подальшому також впливатиме на зміни в соціокультурному просторі. До них відноситься взаємодія влади і громадськості, налагодження каналів комунікації і надання публічних послуг для населення, рівень участі населення у прийнятті рішень. Надважливим для розвитку культури є аналіз побажань та інтересів місцевих жителів та вдосконалення структури управління культурними ресурсами. В Україні бракує комунікації влади з громадою, тому необхідним є оволодіння засобами такої комунікації та налагодження відкритого діалогу з громадою. Потрібно долати низький рівень залучення мешканців до розробки і прийняття рішень. Постановка проблеми у ключі розвитку місцевого етнокультурного (зокрема туристичного, історичного, природного) потенціалу громади дасть можливість (у будь-якому разі це будуть перші кроки до цього) виправити тенденцію зменшення закладів культури в малих містах і селах. Відродження та підтримка культурних традицій території громади допоможуть сформувати цілісну картину життєзабезпечення людини. Зокрема, це стосується історичних, етнічних і культурних особливостей громад. Інструментами для розбудови культурної сфери малої території можуть стати: відновлення або реконструк-

ція наявного ресурсного потенціалу, впровадження інновацій (через розвиток креативної індустрії, використання сквотів), формування бранда (іміджу) території, застосування нових джерел фінансування. Одним зі способів отримання додаткових фінансових джерел на основі співпраці є краудфандинг.

Таким чином, активізація діяльності закладів культури, нарощування соціального капіталу та збільшення згуртованості громадян є перспективними напрямками формування успішної, спроможної територіальної спільноти, формування єдиного соціокультурного простору громади.

Список використаних джерел

1. Бовсунівська І. В., Бутник О. О. Децентралізація в сфері культури: досвід ефективної реформи європейських країн для України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 24. С. 79–83.
2. Велика ідея : спільнокорист. URL : <https://biggggidea.com/projects/>.
3. Висоцька О. М. Удосконалення діалогу органів влади і громадськості на регіональному рівні. URL : <http://academy.gov.ua/ej/ej16/txts/12VOMGRR.pdf>.
4. Возняк О. Швейцарське містопланування: пошук динамічних елементів міського розвитку. Інтерв'ю з Філіпом Кабане. URL : http://www.canactions.com/interview_with_philippe_cabane.
5. Воронкова В. Г. Місце і роль синергетики у пізнанні соціальних процесів та розвитку сучасного суспільства. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2012. Вип. 48. С. 5–24.
6. Воронкова В. Г. Формування синергетично-рефлексивної моделі самоуправління суспільства: цивілізаційний контекст. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2012. Вип. 49. С. 17–28.
7. Герман Мітіш (German Mitish) зі своїми колегами представить EASA Ukraine на CANactions International Architecture Festival 2019. URL : <https://www.facebook.com/CANactions/posts/2219920841406798>.
8. Децентралізація дає можливості. На 500–800 жителів громади має бути одна бібліотека – постанова Уряду. URL : <https://decentralization.gov.ua/news/10611>.
9. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е., та ін. ; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». Київ : ТОВ «Софія», 2012. 128 с.
10. Жаховська В. Л. Можливості імплементації в Україні європейського механізму розвитку сільських поселень. *Демографія та соціальна економіка*. 2017. № 1 (29). С. 79–92.
11. Заяць Т. А. Розвиток сільських поселень в Україні в умовах децентралізації: можливості та ризики. *Демографія та соціальна економіка*. 2017. № 3 (31). С. 48–60.
12. Зверева О. В. Соціально-філософський дискурс процесів децентралізації державної влади в Україні. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2015. № 62. С. 244–255.
13. Звонар В. П. SMART-громада як соціально-економічний феномен. *Демографія та соціальна економіка*. 2017. № 3 (31). С. 76–88.
14. Коваленко Г. О., Дяченко М. І., Чукіна І. В. Огляд реформ місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 5. URL : http://www.dunayka.com.ua/pdf/5_2018/35.pdf.
15. Креативний кластер. URL : <http://www.creativecities.org.ua/uk/creative-industries/texts/?category=creative-cluster>.
16. Лиховид І. «Завдання бібліотеки – збирати людей». URL : <https://day.kyiv.ua/uk/article/tema-dnyacuspilstvo/zavdannya-biblioteki-zbyraty-lyudey>.
17. Романюк С. А. Суперечності та виклики реалізації реформи системи державного управління та самоврядування в Україні: методологічні аспекти. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 2 (33). С. 117–129.
18. Сєрьогіна Т. В. Європейські практики забезпечення дієвості інститутів самоорганізації населення в контексті надання суспільних послуг. *Аспекти публічного управління*. 2017. Т. 5. № 3–4. С. 36–42. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2017_5_3-4_6.
19. Стасюк І. У Швеції оживили площу за допомогою довжелезної лави. URL : <https://hmarochos.kiev.ua/2019/02/18/u-shvetsiyi-ozhivilo-ploshhu-zadopomogoyu-dovzheleznoyi-lavi-foto/>.
20. Ткачук А. Ф. Внутрішні та зовнішні ресурси для розвитку громади або Чому брак грошей не є первинною проблемою громади? (навчальний модуль) / А. Ткачук, М. Дацишин. Київ : ІКЦ «Легальний статус», 2016. 152 с.
21. Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти. Монографія / С. М. Сєрьогін, Ю. П. Шаров, Є. І. Бородин, Н. Т. Гончарук [та ін.] ; за заг. та наук. ред. С. М. Сєрьогіна, Ю. П. Шарова. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2016. 276 с.
22. Хвесик М. А., Сундук А. М. «У грі чи поза грою? Природні ресурси і місцеві громади». *Дзеркало тижня*.

ня. Вип. 50. 28 грудня 2018 р. – 11 січня 2019 р. URL : https://zn.ua/ECOLOGY/v-igre-ili-vne-igry-304299_.html.

23. Putnam Robert D. (1993) *Making Democracy Work: Civic Tradition in Modern Italy*. Princeton, New Jersey, USA : Princeton University Press. 247 p.

References

1. Bovsunivska I., Butnyk O. (2018) Decentralization in the Sphere of Culture: Experience of Effective Reform of European Countries for Ukraine. *Investment: Practice and Experience*, no. 24, pp. 79–83.
2. *Great Idea: Common Money*. Available from: <https://bigggidea.com/projects/>
3. Vysotska O. *Improvement of Dialogue Between Authorities and the Public at the Regional Level*. Available from: <http://academy.gov.ua/ej/ej16/txts/12VOMGRR.pdf>.
4. Vozniak O. *Swiss City Planning: the Search for Dynamic Elements of Urban Development*. Interview with Philippe Kabane. Available from: http://www.canactions.com/interview_with_philippe_cabane.
5. Voronkova V. (2012) A Place and Role of Synergetics in the Social Processes Perception and Modern Society Development. *Humanitarian Bulletin of Zaporizhzhia State Engineering Academy*, Iss. 48, pp. 5–24;
6. Voronkova V. (2012) Formation of Synergetic-Reflexive Model of the Society Self-government: Civilization Context. *Bulletin of Zaporizhzhia State Engineering Academy*, Iss. 49, pp. 17–28.
7. *German Mitish with his Colleges will Present EASA Ukraine at CANactions International Architecture Festival 2019*. Available from: <https://www.facebook.com/CANactions/posts/2219920841406798>.
8. *Decentralization Provides Opportunities. There should be one Library for 500-800 Community Residents – Government Decree*. Available from: <https://decentralization.gov.ua/news/10611>.
9. Boryslavska O., Zaverukha I., Zakharchenko E., et al. (2012) Decentralization of Public Power: Experience of European Countries and Ukrainian Prospects. (Swiss-Ukrainian Project *Support of Decentralization in Ukraine – DESPRO*). Kyiv: TOV «Sofiya», 128 pp.
10. Zhakhovska V. (2017) Possibilities of Implementation of the European Mechanism for the Development of Rural Settlements in Ukraine. *Demography and Social Economy*, no. 1 (29), pp. 79–92.
11. Zayats T. (2017) Development of Rural Settlements in Ukraine in the Conditions of Decentralization: Opportunities and Risks. *Demography and Social Economy*, no. 3 (31), pp. 48–60.
12. Zvierieva O. (2015) Socio-Philosophical Discourse of the Processes of Decentralization of State Power in Ukraine. *Humanitarian Bulletin of Zaporizhzhia State Engineering Academy*, Iss. 62, pp. 244–255.
13. Zvonar V. (2017) SMART Community as a Socio-Economic Phenomenon. *Demography and Social Economy*, no. 3 (31), pp. 76–88.
14. Kovalenko H., Diachenko M., Chukina I. (2018) The Review of Local Self-government Reforms and Territorial Organization of Power in Ukraine. *State Management: Improvement and Development*, no. 5. Available from: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/5_2018/35.pdf.
15. *Creative cluster*. Available from: <http://www.creativecities.org.ua/uk/creative-industries/texts/?category=creative-cluster>.
16. Lykhovyd I. *The Task of the Library is to Gather People*. Available from: <https://day.kyiv.ua/uk/article/tema-dnya-cuspilstvo/zavdannya-biblioteky-zbyraty-lyudey>.
17. Romaniuk S. (2018) Contradictions and Challenges of the Implementation of the Reform of the System of State Administration and Self-government in Ukraine: Methodological Aspects. *Demography and Social Economy*, no. 2 (33), pp. 117–129.
18. Seriohina, T. European Practices of Ensuring of Efficiency of Institutions of Self-organization of the Population in the Context of Social Services Assignment. *Public Management Aspects*, Vol. 5, no. 3–4, pp. 36–42. Available from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2017_5_3-4_6.
19. Stasiuk I. In Sweden the Square has been Revived with the Help of a Very Long Bench. Available from: <https://hmarochos.kiev.ua/2019/02/18/u-shvetsiyi-ozhivilo-ploshhu-za-dopomogoyu-dovzheleznoyi-lavifoto/>
20. Tkachuk A. (2016) Internal and External Resources for Community Development or Why the Lack of Money is not a Primary Community Problem? (Educational Module). Kyiv: IKTs «Lehalnyi Status», 152 pp.
21. Seriohin, S., Sharov, Yu., eds. (2016) *Management by Strategic Development of the United Territorial Communities: Innovative Approaches and Instruments: A Monograph*. D.: DRIDU NADU. 276 pp.
22. Khvesyk M., Sunduk A. (December 28, 2018 – January 11, 2019) In the Game or out of the Game? Natural Resources and Local Communities. *Dzerkalo Tyzhnia*, Iss. 50. Available from: https://zn.ua/ECOLOGY/v-igre-ili-vne-igry-304299_.html.
23. Putnam Robert D. (1993) *Making Democracy Work: Civic Tradition in Modern Italy*. Princeton, New Jersey, USA: Princeton University Press, 247 pp.